



PROTIPOVODŇOVÁ OCHRANA

Kam tečou miliardy proti velké vodě

V ozdravení krajiny přetrvávají obrovské dluhy, dotace na obnovu mezí a remízků nezabírají

Jak se ochránit před bleskovými povodněmi? Jedině utéct! Na miliardy nalité za poslední roky do protipovodňové prevence se při extrémních přívalových srážkách nešpalehnou. Lidem z Chrástavy, Heřmanic, Nové Vsi, Frýdlantu, Vlášňové a dalších obcí na Liberecku, které během chvílky zdevastovala blesková povodeň, nebylo nic platné, že se v jejich kraji do prevence před povodněmi investovalo od roku 2007 téměř půl miliardy korun. Trojnásobně jsou dle prvních pro-

počtů škody, které tady jen na státním vodohospodářském majetku napáchala za jedinou srpnovou sobotu valící se voda. Jsou investice do ochrany odpovídající vzhledem k frekvenci a šokující rychlosti, s jakou nás povodně v poslední době přepadávají?

Bylo by laciné státu vytýkat, že prevenci opomíjí. „Koncepty protipovodňové ochrany existují. Mnohdy se však nenaplní,“ přiznává ministerstvo zemědělství (MZe) pod vedením Ivana Fuk-

INVESTICE NANIČÍ. Lidem z Harmanic na Liberecku, které během chvíle zdevastovala bláznivá povodeň, nebylo nic platné, že v jejich kraji se do prevence před povodňemi investovalo od roku 2007 téměř půl miliardy korun.

sy (ODS). Jeho úřad spravuje nejvíc protipovodňových programů, nejvíc finančních prostředků, a má tedy i hlavní zodpovědnost. Stát pouští různými kanály peníze na rozličná opatření, která mají před ničivou vodou chránit lidské životy a majetek, ale také zlepšit stav krajiny, aby si lépe poradila s přívaly deště. Finanční nabídka na prevenci je přitom mnohdy větší než poptávka.

FUKSA PRO URÝCHLENÍ

Synonymum tragických povodní – moravské Troubky – jsou ukázkou toho, že zamýšlená ochrana neztroukotává primárně na penězích, ale na lidech. Stavbu teplického příhradu na Bečvě, který mohl obec uchránit před opětovným zatopením, brzdí vlastníci potřebných pozemků. Zjistil to ministr Fuksa, jehož první kroky ve funkci vedly na Hranicko do oblasti naposledy vyplavených letos na jaře. Urychlit protipovodňovou ochranu si vytkl jako jednu ze svých priorit, aniž by tušil, jaká katastrofa se za pár dní přičene do Libereckého a Ústeckého kraje.

„S ministrem životního prostředí probereme, kde je možné synchronizovat programy obou resortů týkající se protipovodňové ochrany. Můžeme tím přivést do této oblasti více peněz, nebo přinejmenším rychleji,“ slibí začátkem srpna Fuksa. Následně události na severu Čech by měly urychlit nasazení obou úřadů v tomto úsloví. Týdeník EURO zatím zmapoval, kudy proudí nejrůznější finanční zdroje na prevenci a kolik se v ní proinvestovalo v posledních letech.

PO PROBUZENÍ STRATEGIE

Před deseti lety schválila vláda strategii ochrany před povodněmi. Přiměla ji k tomu katastrofa, která se prohnala Moravou roku 1997 a odhalila základní nepřipravenost na obranu proti ničivému přírodnímu živlu. Hlavním nositelem peněz na úhradu stěžejních akcí se stalo ministerstvo zemědělství, pod něž spadají státní podniky jednotlivých povodí.

V první vlně programu spravovaném MZe (2002 až 2007) se v neohroženějších místech republiky vybudovaly ochranné technické prvky za více než čtyři miliardy korun. Peníze soustředěné z řivěru

OBĚTI POVODNÍ

Ztráty na lidských životech a výše porážkových škod v letech 1997–2009

ROK	ZTRÁTY NA LIDSKÝCH ŽIVOTECH	ŠKODY (V MIL. Kč)
1997	60	62 600
1998	10	1800
2000	2	3800
2001	0	1000
2002	16	70 000
2006	9	6200
2009	15	8500

Pramen: Ministerstvo zemědělství ČR

od Evropské investiční banky (EIB), z privatizace, státního rozpočtu a vlastních zdrojů žadatelů směřovaly do území zasažených povodněmi do roku 2000, tedy do povodí řek Moravy, Odry a horního Labe. Státní podniky jednotlivých povodí, Lesy ČR a Zemědělská vodohospodářská správa za tyto finance uskutečnily celkem 435 akcí. Díky nim se zvýšila retence v tocích nejméně o 40 milionů kubíků, postavily se ochranné hráze v délce 93 kilometrů a zvedla se kapacita koryt na 92 kilometrech vodních toků. „Těmito akcemi se ochrání přes 200 tisíc obyvatel a majetek za 245,5 miliard korun,“ zhodnotilo MZe.

PŮL MILIARDY PRO PRAHU

Pro druhou etapu (2007 až 2012) stát zajistil deset miliard. Další půl miliardy má jít ze zdrojů žadatelů, územních rozpočtů a fondů EU. Po velmi ospalém startu se čerpání v minulém roce konečně rozhybalo. Zatímco v roce 2007 se proinvestovalo jen necelých 194 milionů korun a o rok později 790 milionů, loni to bylo už 1,8 miliardy. A letos? „Určitě to bude více než dvě miliardy,“ očekává Fuksův náměstek pro vodní hospodářství Aleš Kendík. Pomalý náběh vysvětluje komplikovanou dohodou s vlastníky pozemků podél vodních toků a zásahy různých ekologických organizací. „Nejprve také bylo nutné v soutěžích vybrat dodavatele. Teď už stavební práce nabíhají,“ tvrdí Kendík.

Hlavním cílem dotovaných akcí je dále snížit riziko ohrožení a povodňová rizika v záplavových oblastech, posílit akumulaci v údolních nivách a zvýšit kapacitu koryt v intravilánech. Také na financování druhé etapy programu se složí EIB (šest miliard), výnosy z privatizace (tři miliardy) a státní rozpočet (jedna miliarda). Z celého balíku využila loni přes 535 milionů korun Praha. Téměř 680 milionů korun a k tomu vlastních 65 milionů investovalo za uplynulé roky Povodí Vltavy. Povodí Labe čerpalo více než 570 milionů, k nimž ze svého přidalo 47 milionů korun. Lesy ČR využily z programu 206 milionů, dalších 68 milionů vydaly ze své pokladny. Pouze 87 milionů korun za celé období využily obce z celé republiky.

POZEMKY ZA TRŽNÍ CENU

„Při stavbě protipovodňových opatření dostanou přednost ti, kteří prokážou připravenost, spole zodpovědnost a zdravý rozum,“ prohlásil Fuksa. Tvrdí, že nemá ambice stavět nové přehrady, kterým stojí v cestě majetkové i finanční překážky. „Schůdnější jsou suché polodry. Přijdou levněji, peníze na ně jsou, ale výstavba naráží na pozemky,“ vlní ministr. Chee proto především podporovat vznik stovek malých suchých polodry a uspořádat pozemkové úpravy, díky nimž se vyjasňují vlastnické vztahy a které doprovází i realizace konkrétních protipovodňových opatření. Na pozemkové úpravy by v příštím roce měly jít rekordní 2,3 miliardy korun. Letos jsou na ně určeny dvě miliardy podobně jako předloni. Výdaje na pozemkové úpravy začaly posilovat za Topolánkovy vlády. Do roku 2004 se na ně nesešla z různých zdrojů ani miliarda ročně.



RIZIKO OHROŽENÍ SNÍŽENO. Přes 535 milionů korun využila loni Praha na protipovodňová opatření.



**ZDEMOLOVANÁ
CHRÁSTAVA.** Ministr
zemědělní Ivan Fuksa
v místě, kde voda strhla
socešní most.

Průtahy při získávání pozemků pro poldry hodlá Fuksa řešit jejich vykupováním za tržní ceny. „Dnes stát nabízí úřední cenu a vlastníci na to nechtějí přistoupit. Nakonec jim za deset let zaplatí cenu blízkou tržní, jenže mezitím napáchá velká voda spoustu škod,“ uvědomuje si ministr. Společně také na pomoc samosprávy. „Starosta umí s místními lidmi jednat lépe než úředník z Prahy,“ míní Fuksa. Státní Pozemkový fond má na jeho pokyn vytvořit databanku pozemků vhodných na případné směny za parcely potřebné pro stavbu poldrů. Lidé, jejichž dům už podruhé zničily záplavy, by ho neměli opravovat, ale postavit nový jinde. I jim by měl fond směřovat pozemek, plánuje ministr.

NOVÁ VLÁDA, NOVÁ ETAPA

Nečasova vláda se v programovém prohlášení zavazuje k tomu, že neprodleně zahájí přípravu III. etapy protipovodňového programu pro pěti- či šestileté období po roce 2013. „Mělo by na ni jít nejméně jedenáct miliard,“ počítá náměstek Kendík. Předpokládá, že stejně jako nyní bude nutné akce financovat z více zdrojů. „Jednou z možností je opět úvěr od EIB. Pokud se bude privatizovat další majetek státu, určitě bychom se chtěli podílet na těchto výnosech,“ avizuje.

Vedle nejdůležitějšího protipovodňového programu dotuje MZe jako součást prevence také obnovu, odbahnění a rekonstrukci rybníků a výstavbu vodních nádrží. V první etapě vyměřené pro roky 2003 až 2007 se uskutečnilo asi 230 akcí, mezi nimiž bylo zvýšení retenční kapacity rybníku Rožmberk. Celkové náklady představovaly 2,1 miliardy korun. Bezmála 5,3 miliardy má pomoci

zlepšit stav a funkci rybníků ve druhé etapě, která běží od roku 2007 do roku 2012. MZe předpokládá, že za celé období obdrží kolem 500 žádostí. První rok jich přišla stovka. „Počátek programu byl poznamenán přípravou příslušných dokumentů,“ vysvětluje takřka nečerpání peněz v roce 2007 ministerstvo. Jak porovnává, v roce 2008 se už využilo 525 milionů korun.

MALÁ POPTÁVKA

Dalším nástrojem, kterým MZe sponzoruje ochranu před velkou vodou, jsou pozemkové úpravy zaměřené na protipovodňová opatření. Jedna miliarda korun vyčleněná na roky 2007 až 2010 byla určena k uspořádání vlastnických vztahů v řešeném území a také na konkrétní protipovodňové investice. Za první tři roky se však z miliardového balíku využilo jen 222 milionů. Možnost čerpat tyto peníze se proto prodlužuje o tři roky.

K naplňování vládní protipovodňové strategie z roku 2000 přispívaly také další rezorty. Vnitro poskytl 4,5 milionu korun na telekomunikační podporu řešení krizových situací. Ministerstvo dopravy vyplatilo přes 300 milionů na protipovodňové zajištění dopravních objektů. Pod tím se skrývá pořízení provizorních mostů a nezbytná oprava mostů, propustků a opěrných zdí na silniční a železniční infrastruktuře. Ministerstvo životního prostředí (MŽP) podpořilo 210 milionů korun v rámci prevence v ohrožených územích především rozšíření a zlepšení informačního systému hlášené povodňové služby a evidenci záplavových území. I když nejde o ryze protipovodňové akce, preventivní výzvam mají i opatření na revitaliza-

PUŠŤME VODU NA LOUKY A POLE

Od poloviny 20. století přibýlo až pětinasobně velkých povodňových katastrof. „S velkou vodou je potřeba se naučit žít a být na ni připraveni,“ upozorňuje hydrolog Jakub Langhammer. „Vlastním srážkám nemůžeme zabránit. Můžeme ale předpovědět a do určité míry ovlivnit chování vody v krajině,“ říká.

Realizovaná protipovodňová opatření technického rázu výrazně omezují rizika povodňových škod, pochvalně hodnotí efekt svých programů ministerstvo zemědělství. Chváli je i hydrolog? „Klasická protipovodňová opatření, jakými jsou přehrady nebo ochranné hráze, společlivě fungují. Mohou ale chránit vždy jen omezenou část povodí nebo úseku toku. Pokud srážky spadnou v jiné části, jsou neúčinná. Protože není technicky ani společensky možné krajinu protkat hustou sítí nádrží, které by obyvatele bez zbytku chránily, je třeba řešení hledat jinde,“ připomíná Langhammer. Tedy vedle tradičních přehrad či ochranných hrází nezapomínat na přírodě blízká opatření využívající přirozené retenční schopnosti krajiny. To znamená suché poldry, odsazené hráze, řízený rozliv v údolní nivě, změny ve struktuře využití krajiny a další. „Technickými prostředky můžeme chránit pouze vybrané oblasti. Tam,

kde nehrozí ohrožení obyvatel, průmyslu nebo cenného majetku, je naopak vhodné vodě ponechat prostor. To se týká především zemědělské půdy v údolních nivách,“ zdůrazňuje hydrolog. Jak dodává, rozliv v těchto oblastech i za cenu dílčích škod umožní snížit kulminaci povodně a celkové škody.

Jaká byla očima hydrologa povodeň, která naposledy udeřila na Liberecko a dalších místech severních Čech? „Nebyla bleskovou povodní v pravém slova smyslu, to znamená povodní z bouřky. Šlo o srážky z atmosférické fronty, které nicméně měly velice rychlý a intenzivní průběh. Proto byla velice obtížná jejich přesná předpověď a lokalizace. Vlivem velmi členitého terénu byl průběh povodně mimořádně rychlý a měl zničující účinek na objekty a infrastrukturu, které vodě stály v cestě,“ hodnotí docent Langhammer. Připomíná, že mimořádně silné srážky, které srpnové povodně způsobily, nejsou v tomto území ojedinělým jevem. „Právě Jizerské hory představují oblast, kde se v minulosti vyskytly rekordně extrémní srážky. V červenci 1897 na Nové Louce během 24 hodin spadlo 345 mm srážek. To představuje téměř dvojnásobek oproti srážkám z letošního léta a zároveň dosud nepřekonanou hodnotu na našem území,“ porovnává.

ci přirozených funkcí vodních toků a retenční schopnosti krajiny. MŽP na ně za uplynulé čtyři roky vydalo zhruba 413 milionů korun.

Souběžně MŽP poskytuje především z evropských peněz podporu na ochranu před povodněmi z operačního programu (OP). V prvních třech letech po vstupu do EU šlo z OP Infrastruktura přes 440 milionů korun na takzvanou obnovu environmentálních funkcí území. „Charakteristickým projektem byla kupříkladu stavba suchého poldru v Moravanech doplněného protierozními zásahy. Akce vyšla na necelých osm milionů korun,“ ilustruje mluvčí MŽP. V současném OP Živorní prostředí je na roky 2007 až 2013 vyčleněno na dva protipovodňové tituly celkem 14,4 miliardy korun. Z nich je zatím vyplacena jen necelá 1,4 miliardy korun. Výrazný převis projektů je u opatření sledujícího takzvanou optimalizaci vodního režimu krajiny. Zájemci žádají o více než devět miliard, přitom na celé období je k dispozici 6,8 miliardy. Schválené jsou zatím projekty za bezmála 3,8 miliardy. S nezájmem se naopak potýká titul podporující úpravu koryt a řívy prováděný přírodě blízkým způsobem a výstavbu poldrů. Z dostupných 7,5 miliard korun MŽP eviduje žádosti o 1,8 miliardy. Schválené jsou projekty za necelou miliardu.

MEZE JAKO ZBOŽNÁ PŘÁNÍ

Při prudkém lijáku se voda valí po cestě. Pamětníci vědí proč. Kdysi tam byl potok, než ho voňohospodář vevnal do koryta jako podle pravítka. „Jsou tu tisíce kilometrů zregulovaných vybetonovaných potoků a řek. I když se za řadu let revitalizace říčních toků něco udělalo, v konečném efektu jsou to jen kosmetické úpravy,“ uvedl před časem František Pelc ze Strany zelených, který se z funkce náměstka na MŽP vrátil do vedení Agentury ochrany přírody a krajiny.

Jako kolovrátek všichni opakují, jak jsou pro krajinu prospěšné meze a remízky, které padly za obět kolektivizovanému zemědělství. Jejich návrat je ale jen zbožným přáním všech, kdo mají aspoň špetku seelského rozumu. Podnikatelé ve velkoplošném zemědělství se k obnově mezí jako přirozených překážek pro tekoucí vodu nemají a nic na tom nemění dotace, které na jejich obnovu nabízí ministerstvo životního prostředí. Nemá sice přesnou evidenci, kolik peněz vyplatilo v minulých letech na meze a remízky, ví ale, že zemědělci mezi favority žadatelů o tyto dotace nepatří.

„Diverzifikovaná krajina má z hlediska srážek obrovský retenční potenciál, který dnes samozřejmě chybí, a na vině je především krajina zemědělská. Přitom zemědělské subjekty až na výjim-



NADSTANDARDNÍ INDIVIDUÁLNÍ PÉČE

Nadstandardní individuální péče

- Komplexní lékařská péče o děti a dospělé
- Široká škála lékařských specializací včetně stomatology
- Kompletní spektrum laboratorních vyšetření
- 24 hodinová pohotovostní telefonní služba
- Individuální klíčový přístup

Nadstandardní korporátní péče

Zaměstnavatelům nabízíme:

- Zajištění zákonné závodní preventivní péče
- Časovou flexibilitu, služby 24 hodin denně
- Sezónní očkování na pracovišti
- Věrnostní slevy a výhody
- Individuální firemní členství

**CANADIAN
MEDICAL CARE**
FAMILY MEDICAL CENTRE

**Světe své zdraví
do rukou odborníků**

CZECH 100 BEST
2004 - 2006 - 2007 - 2008 - 2009



LIBERECKÉ TROUBKY. Potok Oleška Hořmá-nice při letních povodních zcela zaplavil.



POHROMA. Lidé z Chrastavy přišli během jednoho víkendu mnohdy úplně o všechno a zachránili jen holý život.



ky nejví o podobná opatření zájem," říká mluvčí MŽP Jarmila Krebsová. Dopluje, že spíš se o podporu na realizaci těchto krajiných prvků ucházejí obce, zájmová sdružení, nevládní organizace a drobní vlastníci pozemků. „Měřitko zájmu je obecně menší, než bychom si přáli,“ konstatuje Krebsová.

SANKCE ZA BLÁTO VE VSI

Velké rezervy v zemědělském „nakládání“ s krajinou spatřuje také hydrolog Jakob Langhammer, který se problematice povodní věnuje na Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy. „V metodách hospodaření a přístupu zemědělců ke krajině se za uplynulých dvacet let mnoho nezměnilo. Pronájemci, kteří mají půdu jako prostředek k bezprostřednímu zisku, nejsou na rozdíl od vlastníků vnitřně motivováni k tomu, aby metody hospodaření byly dlouhodobě udržitelné. To znamená, aby na půdě, na níž dnes hospodaří oni, mohly hospodařit i další generace,“ vysvětluje Langhammer. Jistou naději na zlepšení si spojuje s takzvanými pravidly GAEC, což jsou podmiňky dobrého zemědělského a environmentálního stavu. Ja-

ko součást společné zemědělské politiky EU se začaly uplatňovat také u nás. „Jde většinou o elementární pravidla hospodaření v krajině, která naši předci respektovali. Jejich znalost se však se zpřetáháním vlastnických vazeb k půdě a s nástupem průmyslového zemědělství postupně vytráceli,“ vytýká docent Langhammer.

Pravidla GAEC kupříkladu předepisují, že na svazích ohrožených erozí se nesmí pěstovat kukuřice či hrabory. Ministr Fuksa ovšem míní, že předpis je třeba zpřísnit. Navíc poznává, že ani současné podmínky zemědělci ne vždy dodržují. „Finančním nástrojem chceme hospodáře donutit, aby remízky vysázeli. Když zemědělec způsobí svým nešetrným hospodařením zaplavení obce bahnem, nedostane dotace od státu,“ plánuje nový šéf agrárního resortu. Mohl by si posvítit také na ty, kteří vytrvale sejí kukuřici nad rybníkem. Takový obrátek není v našich krajích ničím výjimečným. S přívalovým deštěm se část ornice přesouvá do rybníků a stát pak může donekonečna dotovat jejich odbalňování.

PŘES MILIARDU ZA TRÁVU

K lepšímu zacházení s krajinou patří významně zatravnění polí, zvláště na kopcích a podél vodních útvarů. Tady je díky dotacím situace o něco lepší. Od roku 2004 do letoška se na louky a pastviny přeměnilo 80,4 tisíce hektarů orné půdy. Finanční kompenzace za tento přechod přesáhla 1,4 miliardy korun, pocházejících hlavně z evropského rozpočtu.

Pro zpomalení odtoku vody jsou mimořádně důležité lesy. „Tato schopnost, kterou ovlivňuje druhové složení, stáří a zdravotní stav lesa, ale není neomezená. Po překročení určitého objemu nebo intenzity srážek se jeho retenční schopnost vyčerpá,“ poukazuje hydrolog Langhammer. Upozorňuje na riziko, jakým je používání těžké těžké techniky typické pro dnešní lesní hospodářství. „Cesty zhotovené lesaickou technikou se při vydatných srážkách mění v dočasná koryta, jimiž voda odtéká z lesa stejnou rychlostí jako v korytě řeky,“ varuje. Nepozoruje přitom podstatný rozdíl mezi lesy státními, obecními nebo soukromými.

PROTIPOVODŇOVÝ ÚČET

Finanční zdroje určené na ochranu proti povodním

4,04 mld. Kč	Na program Prevence před povodněmi I – 2002 až 2007 (MZe)
10,5 mld. Kč	Na program Prevence před povodněmi II – 2007 až 2012 (MZe)
2,1 mld. Kč	Na rybníky I. etapy – 2003 až 2007 (MZe)
5,3 mld. Kč	Na rybníky II. etapy – 2007 až 2012 (MZe)
1 mld. Kč	Na pozemkové úpravy (MZe)
210,5 mil. Kč	Na prevenci v ohrožených územích (MŽP)
413 mil. Kč	Na revitalizaci přirozených funkcí vodních toků a retenční schopnosti krajiny (MŽP)
441,2 mil. Kč	Z OP infrastruktura (MŽP)
14,4 mld. Kč	Vyčleněno v OP Životní prostředí do roku 2013, zatím čerpáno 1,4 mld. (MŽP)
301,9 mil. Kč	Na protipovodňové zajištění dopravních objektů (ministerstvo dopravy)
4,5 mil. Kč	Na přednostní poskytování služeb elektronických komunikací za krizových stavů (ministerstvo vnitra)
1,4 mld. Kč	Dotace na zatravnění v letech 2004 až 2009 (MZe) Dotace na meze a remízky – MŽP nemá přesný přehled o proplacení, zájem je malý

TÁŠA KRÁLŮVÁ (tasa.kralova@vni.cz)